

Format de citation

Halama, Ota: Rezension über: Olga Fejtová, Jednota bratrská v městech pražských v době předbělohorské a rejstřík členů pražského sboru, Praha: Scriptorium, 2014, in: Český časopis historický, 2015, 2, S. 528-531, DOI: 10.15463/rec.1189737633

český časopis historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

a ekonomického vývoje,³ případně stavěny do popředí nosné problémy náboženských a církevních dějin,⁴ mají při snaze o ucelené zachycení vývoje raně novověké společnosti stejné opodstatnění jako využití historicko-antropologických a kulturněhistorických východisek. Ostatně i recenzovaná kniha v řadě „popisných“ pasáží dokazuje, že se ani moderní historiografie neobejde bez tradičního událostního pojetí dějin.

Tomáš Sterneck

Olga FEJTOVÁ

Jednota bratrská v městech pražských v době předbělohorské

a rejstřík členů pražského sboru (= Documenta Pragensia Monographia, sv. 30)

Praha – Ústí nad Labem – Dolní Břežany, Archiv hlavního města Prahy

– FF UJEP Ústí nad Labem – Scriptorium 2014, 208 s.,

ISBN 978-80-86852-56-0, ISBN 978-80-7414-625-1, ISBN 978-80-87271-93-3.

Roku 2006 byl v Mladé Boleslavi náhodně objeven dnes již poměrně známý archiv poslední bratrského biskupa v Čechách Matouše Konečného (1569–1622).¹ Pouhé dvě dřevěné truhličky ukrývaly celou řadu dokumentů natolik výjimečné povahy, že bylo k jejich zpracování a edičnímu zpřístupňování přikročeno téměř okamžitě. Již roku 2011 vyšel první svazek nakladatelstvím Scriptorium založeného Archivu Matouše Konečného *Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618*,² o tři roky později bohatě komentovaná *Korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618*.³ Další listovní sbírky archivu, především zástupců šlechty a představitelů polského křídla Jednoty bratrské, však na své editory zatím čekají. Přesto se již krátce po boleslavském nálezu projevil zájem některých badatelů právě o tu část Konečného pozůstalosti, kterou tvoří tzv. rejstříky, ať již rejstříky členů bratrských sborů, jejich liturgického vybavení, nebo některých

3 Tak především: Petr VOREL, *Velké dějiny země Koruny české VII. 1526–1618*, Praha–Litomyšl 2005. Nové možnosti naznačuje též práce: Tomáš BOROVSÝ – Bronislav CHOCHOLÁČ – Pavel PUMPR (edd.), *Peníze nervem společnosti. K finančním poměrům na Moravě od poloviny 14. do počátku 17. století*, Brno 2007.

4 Z recentních prací je třeba upozornit zvláště na: Jiří MIKULEC a kol., *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, Praha 2013.

1 S nálezem seznámil odbornou veřejnost především Jiří JUST, *Neue Quellen zur Geschichte der Brüderunität in der Zeit vor der Schlacht am Weissen Berg. Der Fund des Archivs von Matouš Konečný in Mladá Boleslav*, Acta Comeniana 22–23 (46–47), 2009, s. 249–286. O širší popularizaci nálezů se postaral především Historický magazín České televize z 19. července 2008 (*Jednota bratrská a boleslavský poklad*) a nedávno i diskusní pořad Historie.cz ze 7. března 2015 (*Poklady Jednoty bratrské*).

2 J. JUST (ed.), *„Hned jsem k Vám dnes nachválí poslika svého vypravil.“ Kněžská korespondence Jednoty bratrské z českých diecézí z let 1610–1618* (= Archiv Matouše Konečného I/1), Praha 2011.

3 Markéta RŮČKOVÁ (ed.), *„Poslušenství synovské vzkazují Vám, můj nejmilejší pane otče.“ Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618* (= Archiv Matouše Konečného, sv. II), Praha 2014.

bratrských knihoven. Vedle zápisníku Matouše Konečného to byly právě knižní inventáře, které roku 2010 reprezentovaly nalezený archiv na výstavě *Umění české reformace*.⁴ Téhož roku vydal nekritickou výběrovou edici rejstříků liturgických předmětů v českých sborech jeden ze spoluautorů zmíněné výstavy v rámci habilitační práce.⁵ Trvající zájem o tuto zcela konkrétní část nálezů dokládá také naposledy předložená práce Olgy Fejtové *Jednota bratrská v městech pražských v době předbělohorské a rejstřík členů pražského sboru*.

Autorka zvolila za předmět svého zájmu pouhé dva rejstříky z dochovaného celku více než dvaceti lokalit zastoupených v rámci boleslavského archivu. Fejtová se soustředila na bratrský sbor v Tuchoměřicích, který byl až do vyhlášení Majestátu Rudolfa II. roku 1609 centrem duchovní správy pražských měst a jim blízkých osad, hlásících se k Jednotě. Hlavní část své práce však věnovala edici a k ní se vážící interpretaci rejstříku členů pražského sboru Jednoty z roku 1607, tedy ze stejné doby, kdy byl sepsán rejstřík tuchoměřický.

Kniha – v rafinovaně zdobné vazbě na první pohled střídme upravené publikace – otvírá své téma úvodem, který stručně předesílá záměr autorky představit vrcholnou fázi existence Jednoty bratrské v pražských městech před vydáním Rudolfova Majestátu, v čase náboženské tolerance, stavovského povstání a pobělohorského exilu. Těmto velkým tématům jsou sice věnovány pouhé tři nevelké kapitoly (s. 12–64), uvážíme-li však, že i výjimečný a dosud rozsahem své práce nepřekonaný topograf Jednoty bratrské Ferdinand Hrejsa věnoval působení bratří v hlavním městě a Tuchoměřicích⁶ necelé čtyři strany svých heslovitých zkratk, jde v případě autorčiny práce o dílo do budoucna nepřehlédnutelné. Jeho cena spočívá především v tom, že je po kompilačně pojatých vstupních partiích přesně definováno dosud jen odhadované početní zastoupení Jednoty v nábožensky komplikovaném složení obyvatelstva pražských měst nezávisle na tuchoměřickém sboru. Autorka jasně vyjádřila blízký vztah bratří k pražské reformované komunitě a podala také stručné dějiny jednotlivých pražských bratrských sborů.

Chvályhodné je, že Olga Fejtová srozumitelně formulovala otázky, které se vznášejí nad politickou aktivitou a společenským postavením pražských členů Jednoty v čase před-

4 Kateřina HORNÍČKOVÁ – Michal ŠRONĚK (edd.), *Umění české reformace (1380–1620)*, Praha 2010, s. 350–354.

5 M. ŠRONĚK, *Náboženský obraz v teorii a praxi radikální reformace v předbělohorských Čechách*, habilitační práce, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, Praha 2010, s. 159–173: „Inventáře sborů Jednoty pocházející z archivu Matouše Konečného, Mladá Boleslav, Muzeum Mladoboleslavska“ (výběr zmiňující pouze liturgické předměty).

6 Zajímavou informaci o náboženském postoji vlastníka Tuchoměřic ve 20. letech 16. století pana Jana Služského z Chlumu, „velkého příznivce jednoty bratrské“, podává v souvislosti s pražským pobytem Thomase Müntzera Eduard MAUR in: *Tomáš Müntzer*, Praha 1993, s. 133–134. Dalšími informacemi o sboru v Tuchoměřicích přispěl i Timoteus Č. ZELINKA, *Bratrský sbor v Tuchoměřicích*, Středočeský sborník historický 5, Praha 1970, s. 39–47; TÝŽ, *Ještě o bratrském sboru v Tuchoměřicích*, SSH 6, Praha 1971, s. 123. V Tuchoměřicích byl roku 1584 pořízen také rukopisný sborník, dnes uložený v knihovně halského sirotčince (fotokopie v knihovně Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, sign. IIK 7986) z majetku Anny Marie Trejtlarové z Krošvic, o němž Edita ŠTĚŘÍKOVÁ, *Bratrský sborník z knihovny Heinricha Mildeho*, Theologická příloha Křesťanské revue 28, 1961, s. 121–124.

bělohorském a pobělohorském, stejně jako nad zastoupením bratrských tisků v měšťanských knihovnách poslední fáze české reformace. Její oprávněné zařazení příslušníků Jednoty bratrské mezi městské elity je pak konečně podstatným příspěvkem k diskusi, zda právě tradovaný „lidový charakter“ Jednoty bratrské není již možno definitivně opustit a vnímat nadále celé toto náboženské společenství jako svého druhu elitu již od svých počátků v 15. století?

Možná lze litovat, že se autorka nevyrovnala alespoň stručně s počátky Jednoty bratrské v pražských městech ve druhé polovině 15. století. Můžeme váhat nad některými formulacemi, výrazy a slovy, určenými současným odborným diskursem (utrakvismus, konfesionalizace apod.). Nad autorčiným textem lze vznést i několik otázek, jejichž zodpovězení není právě jednoduché: Je např. možné ztotožnit německou bratrskou komunitu, spravovanou v pražských městech Janem Korvínem, s tamní mezinárodní komunitou reformovanou, pokud je život německých bratří v Jednotě bratrské doložen od konce 15. století a právě jím v českých zemích sloužily tištěné katechismy, konfese i nákladné kancionály již v celém průběhu 16. století? Nedokazují rozdíl německojazyčné bratrské komunity od mezinárodní komunity reformované také spory o duchovní správu kaple Božího těla na Novém městě krátce po vyhlášení Majestátu,⁷ stejně jako pozdější oddělení obou sborů v rámci stavebních úprav jen částečné staroměstské novostavby u sv. Šimona a Judy?⁸

Pořízená edice spolu se zrcadlově umístěnými fotografiemi obou rejstříků osob v Praze a v Tuchoměřicích z roku 1607 zabírá druhou třetinu knihy (s. 65–123) a lze jí považovat za její střed: jednak proto, že jí předjímají zmíněné úvodní kapitoly, jednak proto, že za vysvětlivkami rejstříků, resp. samotného rejstříku pražských členů Jednoty bratrské jsou následně připojené biogramy mnoha zde zmiňovaných osob. Rozsah vydávaného pramene jistě omluví fotografickou reprodukcí celého souboru rejstříků, z něhož by stačila pouhá ukázka, u níž by byla zajímavá doplňující informace o rozměru originálů. Přesto se spolu s edicí může stát právě tato část obecně prospěšnou čítankou jednoho typu raně novověkého písma, dostupného v případě Konečného archivu jen ukázkami výběrového charakteru.⁹

Poslední třetinu své práce nadepisuje autorka možná až příliš skromně jen jako *Biogramy členů Jednoty bratrské z měst pražských*. Je si zde jasně vědoma, že právě tato z pohledu čtenáře rovněž zásadní část textu dozná v budoucnu největších doplňků. Fejtová proto uvážení volí formu stručných encyklopedických hesel vázaných k sedmdesátce postav, z nichž

7 Srov. Ota HALAMA, *Osudy kaple Božího těla po roce 1437*, Staletá Praha 29, 2013, 2, s. 39–49, zde s. 40.

8 Srov. Iveta TŮMOVÁ, *Chránové stavby Jednoty bratrské v Čechách a na Moravě*, magisterská diplomová práce, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2013, s. 35–42 a 104–107.

9 Ukázky písemností nalezeného archivu zpřístupňují jinak hlavně internetové stránky Archiv Matouše Konečného, biskupa Jednoty bratrské <http://matouskonecny.jbcr.info> (1. 4. 2015). Řadu dokumentů zpřístupňuje spolu s prepisy však také projekt Katedry pomocných věd historických a archivního studia FF UK v Praze, přístupný online <http://www.paleografie.org/UK/> (1. 4. 2015).

každá by zasloužila svého samostatného zpracování, ale z pozice autorky dosáhla již své zatím dokonalosti a současně zůstala otevřená výsledkům dalšího bádání.

Zaměření na konkrétní a jen stručně načrtnuté životní osudy jednotlivých členů Jednoty sice s určitými výjimkami pomíjí jejich činnost literární, která by předkládané portréty doplnila o nový a jistě významný rozměr. V daném formátu je však tento ohled asi přílišný a zřejmě mimoběžný s autorčiným záměrem představit členy pražské Jednoty bratrské především jako měšťany, osobnosti v Praze veřejně i kulturně činné a často angažované v rámci politiky městské a celozemské. Zájemce proto snadno doplní autorčiny cenné informace za pomoci *Rukověti humanistického básnictví v Čechách a na Moravě* a také již digitalizovaného *Knihopisu českých a slovenských tisků*. Představovaná práce naopak napomůže právě tam, kde byla interpretace konkrétního literárního díla dosud nejednoznačná nebo pochybná a jistě také všude tam, kde byly dosud potíže s konfesijním zařazením jednotlivých autorů.

Lze říci, že se autorka nemýlila v předpovědi perspektiv dalšího bádání, že totiž „vyhodnocení dalších pramenů, především z pražského městského archivu, může v budoucnu propojit další jména z bratrské evidence s údaji o konkrétních měšťanech či obyvatelích měst pražských a jejich předbělohorských i pobělohorských osudech“ (s. 64). Je zřejmé, že se tak bude nadále dít právě na základě předkládané práce, již byl vytvořen mezník v našem poznávání dějin pražské Jednoty bratrské a ovšem i dějin celé předbělohorské Prahy.

Jestliže dosud neponechávalo autorčino badatelské zaměření na recepci děl reformních autorů v měšťanských knihovnách církevní a zejména evangelickou historiografii chladnou, její práce o Jednotě bratrské bude jí přímo inspirací a výzvou, jakkoliv ovlivní další historické obory, pokud tak ovšem již nečiní. Stínem na výtečné práci Olgy Fejtové zůstává bohužel skutečnost, že se vydání celku dochovaných bratrských rejstříků z archivu Matouše Konečného po jejím vydání vzdaluje své brzké realizaci a že pravděpodobně brzy dojde také k edičnímu „rozptýlení“ vydávaných rejstříků. Tým, který by zpracoval všechny zde uvedené lokality a byl ke své práci tak dobře vybaven jako byla autorka díla o pražském rejstříku Jednoty, je totiž v současné době spíše fantazií, můžeme se však nechat překvapit.

Ota Halama

Eva KOWALSKÁ

Na dalekých cestách, v cudzích krajinách. Sociálny, kultúrny a politický rozmer konfesijného exilu Uhorska v 17. storočí

Bratislava, VEDA – vydavateľstvo SAV 2014, 253 s., ISBN 978-80-224-1367-1.

V české historiografii si v posledních letech konfesionalizace našel pevné místo a badatelé, kteří se věnují otázkám náboženského, respektive nábožensko-politického vývoje v raném novověku, k němu zaujímají stanovisko téměř „povinně“. V rámci slovenské historiografie však Eva Kowalská patří tímto zaměřením spíše k výjimkám. Jedním z jejích hlavních témat se v posledních dvou desetiletích stala problematika vývoje evangelické církve